

Connections between Search for Meaning and Physical, Mental and Spiritual Interaction. Kett's Approach

[Conexiuni între căutarea sensului și interacțiunea fizică, psihică și spirituală. Abordarea Kett]

Marta VICOL¹

¹ „Petre Andrei” University of Iasi; Research. Ph.D. Mihaita Roca, Faculty of Roman Catholic Theology, „Alexandru Ioan Cuza” University of Iasi

Abstract: The current state of redefining the educational purposefulness determines the psychopedagogy in the Romanian space to build bridges towards already consolidated experiences in countries with a pedagogical tradition and to find the necessary criteria for pursuing the stimulation of the educational process.

The tradition of the renowned Munich School and the need to adapt the educational process to the changing cultural context of the 1980s led Franz Kett to shape a form of education based on the search for meaning. Kett thus laid the foundations for a new pedagogy in which the focus on the positive attitude towards the gift of life and the reception of positive "to exist" and "to do" messages have the force of directing the creative energies of the child and of helping to discover the meaning of words, actions and meeting with peers, including the other.

The example presented, „Mrs. Holle”, attempts to present the active and innovative valences of the Kett pedagogy and to confirm the need for the transfer of knowledge within the German cultural space.

Keywords: *meaning, interaction, creativity, game, Franz Kett.*

How to cite: Robu, V., & Pruteanu, L.M. (2018). Connections between search for meaning and physical, mental and spiritual interaction. Kett's approach. *Anuarul Universitatii "Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie*, 21, 166-176. <https://doi.org/10.18662/upasw/18>

După înfloritoarea perioadă de cercetare din domeniul științelor educației și religiei de la sfârșitul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea, anii '60-'70 aveau să confirme noile achiziții despre sensul existenței și al experienței educative, pe de o parte, dar și noul avânt ce avea să imprime o direcție inedită inovației și creativității în domeniul psihopedagogiei. Această evoluție, fruct al unei vaste mișcări de idei și inițiative, susținută de centre și publicații catehetice, a condus la conturarea unor noi interacțiuni între corp, minte și suflet¹. Noile achiziții au fost favorizate de focalizarea atenției cercetătorilor pe relația dintre căutarea sensului lucrurilor, fenomenelor, sentimentelor și al experiențelor interpersonale și realizarea obiectivelor educaționale specifice contextului cultural modern². Educatori, pedagogi, cateheți și psihologi au observat persoana în totalitatea sa și au susținut faptul că ființa umană, spirituală prin natura sa, este capabilă de a transcende dimensiunea fizică și psihică și de a da sens celor pe care le trăiește și face.

Contextul cultural modern, democratic și creștin, deschis și tolerant cu valorile religioase – context la care se face referință în acest articol –, nu putea decât să favorizeze o dezvoltare integrală a persoanei. Iar împlinirea acestui deziderat a fost posibilă în special prin redescoperirea perspectivei antropologice biblice (învățătura tradițională ebraică), a mărturiei personale (cateheza kerigmatică) și a autotranscendenței (Victor Frankl), aspecte care l-au condus pe Franz Kett la inovatoare intuiții psihopedagogice despre capacitatea omului de a se împlini și de a tinde spre realizarea sensului vieții sale și, desigur, a propriului destin (cale).

---

¹ În scopul răspândirii noilor idei psihopedagogice, au fost fondate primele reviste catehetice la München (*Katechetische Blätter*, 1876), Piacenza (*Il Catechista Cattolico*, 1876) și Viena (*Christlich-Pädagogische Blätter*, 1878). În același scop, au fost organizate congrese naționale la Piacenza (1889), Paris (1908, 1909, 1912), Milano (1910) și Viena (1912), iar la München și Viena au fost deschise două centre catehetice.

² De la sfârșitul secolului al XIX-lea și până la sfârșitul secolului al XX-lea a existat în cadrul psihopedagogiei o vastă mișcare de reînnoire care avea ca scop actualizarea și activizarea actiunilor educative. Modalitățile de exprimare și comunicare ale educației religioase vor fi modificate și, în cele din urmă, schimbate. Sub impulsul „școlii active” (cunoscută ca „școala nouă” și „educația nouă” în spațiul francofon, „Arbeitsschule” în Germania, „progressive school” în SUA și promovată de mari pedagogi ca Adolphe Ferrière, Claparède, Decroly, Roger Cousinet, Marie Fargues, John Dewey), dar și al reînnoirii biblice și al Metodei de la München (prin aportul renumiților pedagogi și cateheți Otto Willmann, Anton Weber, Heinrich Stieglitz, Franz Kett, Joseph Colomb, Gesualdo Nosengo, Silvio Riva), învățătura creștină și formele de exprimare specifice Bibliei vor fi adaptate copiilor și vor fi introduse în celebrări și în procesul de învățământ.

Noțiunea de persoană și nevoia de sens

Profund ancorate în noțiunea de persoană, căutarea sensului și satisfacerea acestuia sunt o adevărată provocare pentru psihopedagogie. Din fericire, fiind astăzi depășită teoria dualistă³, persoana nu poate fi considerată rezultatul sau suma părților, ci o noutate absolută și originală, deschisă spre schimbare, împlinire și realizare: este o unitate, un întreg psihic-fizic-spiritual definit de un caracter unic, irepetabil, rațional și deschis spre transcendent.

Cercetările biblice recente au adus o contribuție notabilă la înțelegerea noțiunii de persoană. Studiile exegetice au arătat că, în gândirea ebraică, trupul și sufletul nu desemnau două entități separate și independente, ci se refereau la întreaga persoană, inclusiv la „carne”. Conform învățaturii tradiționale ebraice, creat fiind după „chipul și asemănarea lui Dumnezeu”, omul poartă în ființa sa trei elemente care îl apropie de divinitate: *nepheš* (sufletul, principiul vital), *ruah* (spirit) și *neshamah* (principiul divin). Cateheza kerigmatică a preluat principalele intuiții pedagogice biblice și, spre sfârșitul anilor '50, își formase deja un vocabular nou, un stil narativ, un conținut specific și o atenție deosebită pentru demnitatea persoanei. Cu ajutorul limbajului comunicativ („Vestea cea Bună”, „anunț”, „proclamare”) și a mesajului axat pe „răspuns”, „convertire”, „angajare”, înlocuise termenii „catehism”, „instrucție” și „doctrină” cu „mărturie”, „kerigmă” și „cateheză”.

Schimbarea produsă în educație a fost radicală: menținerea unui echilibru între stabilirea obiectivelor (mărturia vieții, angajamentul responsabil, bucuria de a fi împreună, dezvoltarea aptitudinilor etc.), aplicarea modelului kerigmatic⁴ și folosirea noilor tehnici din psihopedagogie. Se puneau astfel în valoare particularitățile individuale ale copilului (problemele, interesele, aptitudinile etc.) și dezvoltarea integrală a personalității sale.

Victor Frankl, întemeietorul logoterapiei – cea de-a treia școală de psihoterapie din Viena –, va aduce o contribuție remarcabilă și fundamentală la înțelegerea conexiunilor între căutarea sensului și dezvoltarea personalității (Fizzotti, 2008: 66-71). Pentru renumitul psiholog vienez, ființa umană tinde întotdeauna spre ceva și spre cineva și se realizează prin autotranscendență,

---

³ Prezentă în scrierile lui Platon, teoria dualistă susține faptul că omul este compus din două părți și dimensiuni: una vizibilă și mutabilă, schimbătoare – trupul; alta invizibilă, imutabilă, nemuritoare – sufletul.

⁴ Metodologia în trei momente (implicarea, explicarea și aplicarea), proprie catehezei kerigmatice, a fost direct inspirată din pedagogia folosită de Heinrich Stieglitz, încă din anul 1905, în Școala de la München.

prin efortul constant de a se îndrepta spre lume, de a întâlni ființe și de a căuta sensuri mereu noi. Doar întâlnirea cu celălalt poate face ca existența umană să devină autentică. Însă această întâlnire nu se poate realiza dacă nu există un loc și un timp date, un context care să permită exprimarea dimensiunii fizice, psihice și spirituale. Și, dat fiind că numai contextul permite perceperea acestor trei dimensiuni, urmând direcția indicată de Frankl, psihopedagogii au reiterat importanța majoră a originalității, a expresivității și a creativității în orice tip de activitate educativă.

Necesitatea realizării propriei existențe

În plan concret, ar trebui deseori să ne amintim că nimic nu este mai angajant în viață decât sentimentul responsabilității față de realizarea propriei existențe. Perceperea și conștientizarea acestei tensiuni ne determină să fim preocupați și dispuși să declanșăm cu entuziasm energii creatoare și să le orientăm nu numai spre ceva și spre ceilalți, ci și spre Altul prin excelență.

La baza nevoii de sens și a căutării acestuia se află conștiința, factorul responsabil atât de elaborarea mesajelor pozitive „a exista”, necesare pentru construirea semnificației propriei existențe, cât și de organizarea ordinii valorilor ce susțin căutarea sensului vieții, „sens ce trebuie și poate fi îndeplinit numai de către omul însuși” (Frankl & Koczy, 2009: 111). În egală măsură, conștiința este responsabilă de elaborarea mesajelor pozitive „a face”, care au scopul de a descătușa energiile și de a le orienta creativ spre descoperirea sensului experienței personale, familiale și profesionale.

Există însă acele persoane care percep sensul vieții lor în strânsă dependență de propria viziune transcendentă, cum este cazul experienței interioare a omului religios. Această constatare declanșează inevitabil următoarea întrebare: cum ar fi posibil ca discursul psihopedagogic să vorbească despre existența unui Tu prin excelență, invizibil, imutabil și de necuprins?

Plecând de la sfera existențială și emoțională, Victor Frankl susține că omul religios poate găsi accesul și poate păși pe calea ontologică spre Dumnezeu, deoarece dimensiunea sa spirituală transcende dimensiunea fizică și psihică: „în străfundul ființei noastre există un dor care poate să fie împlinit numai de Dumnezeu” (2007: 119). Desigur, notează autorul menționat, dorul și aspirația spre divinitate a omului religios pot avea o semnificație spirituală numai dacă sunt susținute ca dorință și nevoie metafizică.

Abordarea Kett

Începuturile Pedagogiei Kett coincid cu lansarea reformei educației religioase promovată de Conciliul Vatican al II-lea și de noile curente catehetice. Tradiția renumitei Școli de la München și nevoia adaptării catehezei la contextul cultural și eclezial german al anilor '80 l-au condus pe profesorul și pedagogul Franz Kett⁵ la conturarea unei modalități inovatoare în pedagogie: educația bazată pe căutarea sensului. Kett pune astfel bazele unei pedagogii care, axându-se pe satisfacerea nevoilor existențiale și ale operabilității, își propunea să contribuie la formarea personalității copilului.

Pedagogia Kett este promovată de *Institut für Kett-Pädagogik* (2018) din Hamburg, Germania și este răspândită în spațiul german, ceh și maghiar. În prezent, cu sprijinul institutului menționat mai sus, există un proiect la nivel național prin care se urmărește înființarea în România, până în anul 2021, a cinci centre de Pedagogie Kett.

Acțiunea educativă Kett pornește de la o abordare fenomenologică a existenței: viața percepută și înțeleasă ca dar și sarcină. Atitudinea pozitivă față de darul vieții și primirea mesajelor pozitive „a exista” și „a face” („Sunt încântat să fiu aici cu tine”; „Tu ești în stare să faci bine lucrurile”) au forța de a provoca procesul educativ și de a orienta energiile creatoare ale copilului, ajutându-l să descopere pas cu pas sensul cuvintelor și al acțiunilor sale: copilul înțelege că viața sa are un sens, simte bucuria de a exista și dorește să se implice activ în satisfacerea propriilor nevoi și în îndeplinirea sarcinilor ce îi revin.

Ajutat de un ansamblu de jocuri didactice interactive, copilul percepe existența sa ca o implicare în lume și în întâlnirea cu lumea, în contextul său de viață perceput ca lumea exterioară (natura, familia, prietenii, comunitatea etc.) și lumea interioară (eul, *Ich selbst*, mediul interior). Întâlnirea sa cu lumea înconjurătoare și cu persoanele are loc prin cunoașterea obiectivă, activitatea zilnică și relația semnificativă cu persoanele din jur.

Franz Kett propune un model pedagogic în care copilul experimentează o relație marcată de descoperirea bucuriei și împărtășirea iubirii. Urmând tradiția psihopedagogică germană, el propune interacțiunea

---

⁵ Franz Kett s-a născut în anul 1933 la München, Germania. Între 1961-1972 dobândește o vastă experiență în domeniul educației copiilor. Începând cu anul 1972 devine profesor la Fachademie für Sozialpädagogik des Caritasverbandes din München și, împreună cu Ester Kaufmann, pune bazele pedagogiei care îi va purta numele. Principiile și fundamentele teoretice ale pedagogiei sale sunt expuse în lucrarea *Die Religionspädagogische Praxis. Ein Weg der Menschenbildung* (2009).

eu-ceva (*Ich-Es*) și eu-tu (*Ich-Du*), susținând faptul că, dacă fără prima relație copilul nu ar putea supraviețui, fără cea de-a doua nici nu ar putea să participe activ la construirea propriei personalități, nici nu-și va putea găsi sensul vieții. Kett construiește dinamica pedagogică pe transmiterea mesajelor pozitive, recepționarea răspunsurilor (*Anschauungen*) și optimizarea relației interpersonale în triada precizare-recepție-redare (*Ansehen-Empfangen-Geben*). Practic, interacțiunea din procesul educativ îl conduce pas cu pas pe copil spre recunoașterea și descoperirea realității, a persoanelor și a sensului a tot ceea ce descoperă și observă.

Învățarea prin descoperire și joc este un concept-cheie al pedagogiei Kett. Disponerea participanților în cerc, observarea spațiului, conștientizarea faptului de a exista în timp și spațiu și procesul interactiv de realizare a imaginii de podea formează un proces metodologic ce implică o adevărată inițiere în complexitatea limbajului teatral, în descoperirea dimensiunii corporale (mișcare, gesturi, mimică) și sonore (dicție, muzică, sunete) și în cunoașterea montajului scenic (spațiu, formă, culoare, scenografie). De asemenea, utilizarea cântecului sau a unei creații muzicale îl poate ajuta pe copil să trăiască o emoție intensă sau îl poate face să experimenteze stări neașteptate, cum ar fi percepția liniștii interioare sau descoperirea unui limbaj nou în exprimarea emoțiilor și a sentimentelor. Pentru atingerea unor astfel de obiective, așa cum vom exemplifica în activitatea „Doamna Holle”, acțiunea educativă va angrena armonios stimuli și factori ce îi vor permite copilului să-și împlinească nevoile evolutive specifice vârstei și să-și alimenteze motivația de a crește.

Aplicație Kett: „Doamna Holle”

Activitatea educativă „Doamna Holle”⁶ prezintă o poveste populară germană culeasă de Frații Grimm și publicată în primul volum din colecția de basme *Povești pentru copii și familie* (1821). Divinitate a folclorului german, Holle (Holla, Holda sau Hulda) era considerată o zeiță scandinavă din timpuri străvechi ce își avea locuința în fundurile fântânilor; ea călătorea cu o căruță și era renumită pentru faptul că îi învățase pe oameni meșteșugul de a-și face haine din in. A rămas cunoscută ca *Bunica Întunecată* (*Darth Grossmutter*), la care mergeau toți copiii morți în pruncie, dar și ca *Doamna Albă* (*Weisse Frau*), renumită pentru magia toarcerii și a țesutului.

---

⁶ Activitatea educativă Kett „Doamna Holle” este prezentată în forma adaptată pentru copii de vârsta 8-9 ani, aplicată în Școala Gimnazială Tămășeni (Neamț) în clasa dnei prof. Maria Andrici.

Obiectivele educaționale

În funcție de îndeplinirea sarcinilor în timpul pregătirii activității educative și realizării imaginii de podea, dar și a discuției finale (plecând atât de la exemplul celor două surori prezentat în povestire, cât și de la experiența interactivă a elevilor din timpul desfășurării activității), sunt stabilite următoarele obiective educaționale:

1. Formarea și modelarea comportamentului empatic pe baza interacțiunii cu ceilalți colegi în timpul pregătirii și realizării imaginii de podea.
2. Învățarea modului de gândire, trăire și acțiune specific fetei frumoase și harnice.
3. Dezvoltarea capacității de a observa, înțelege și evalua alegerile existențiale nu numai ale copilului harnic, ci și ale celui leneș.

Pregătirea întâlnirii

Înainte de începerea activității, profesorul pregătește spațiul (dispune scaunele în cerc în așa fel încât mijlocul încăperii să devină mijlocul cercului și al locului în care se va realiza imaginea de podea) și materialele didactice (depoziționează o parte din materiale în afara cercului, dar mereu la îndemână, iar cealaltă parte o așază sub scaunele participanților).

Desfășurarea activității

- Primirea participanților

Elevii sunt invitați de profesor să ocupe locul pe care îl doresc.

- Moment de liniște și relaxare

Profesorul prezintă tema întâlnirii „Doamna Holle” și propune elevilor să rămână în liniște, cu scopul de a-și regăsi fiecare echilibrul interior și de a se pregăti să intre în lumea poveștilor alături de Doamna Holle și de cele două fiice ale sale.

Toți elevii închid ochii pentru câteva secunde, apoi, la sunetul lin al triunghiului, deschid ochii, se privesc unii pe alții și își privesc mâinile.

Profesorul transmite mesaje pozitive „a exista”, zicând: mă bucur să fiu astăzi aici, împreună cu voi, călătorind în lumea poveștilor de altădată. În liniște, priviți chipul colegului din dreapta, apoi al celui din stânga. Întindeți

măinile ușor în față, deschideți palmele și legănați-le la stânga și la dreapta. E bine să fim aici. E bine să fim aici, împreună.

- Căutarea centrului

Profesorul cere elevilor să indice cu degetul punctul în care este centrul. Profesorul ia cercul auriu, merge la unul dintre elevi, îi face semn să prindă și el cu ambele mâni de cerc, apoi merg împreună spre locul indicat ca fiind centrul. Îi spune elevului să rămână în centru, revine la locul său, iar apoi le spune participanților să-l ajute pe colegul lor să așeze cercul pe podea, în centru, indicându-i locul. Începe profesorul, spunându-i: „Mai la stânga!” Copiii vor continua să indice poziția centrului până când profesorul le spune tuturor: „Acesta este centrul”. Copilul așază cu grijă cercul auriu și revine la locul său.

- Pregătirea cadrului pentru poveste

Profesorul desenează cu degetul în aer o poartă, apoi un pod și o fereastră, întrebând ce este și cerând, după fiecare gest, ca răspunsul să fie formulat într-un singur cuvânt.

Profesorul ia o pânză verde păturită, o desface în parte, merge la un elev și îi cere să o prindă cu mâinile, apoi, desfăcând o altă parte, merg împreună la un al doilea elev, prinde și acesta de pânză, apoi la un al treilea, făcând același gest, și toți patru întind bine pânza. Profesorul cheamă un copil să țină de pânză în locul său, apoi merge, ia cercul din centru, îl dă unui copil și îi cere să meargă și să-l pună pe pânză, în centru. Cere copiilor ce țin pânza să se deplaseze spre centru, să se aplece cu grijă și să așeze pânza pe podea. Ia un șirag de mărgele și face o poartă. Ia o eșarfă și, făcând o casă, acoperă cercul din centru.

Profesorul cere elevilor să dea o semnificație pânzei, porții și casei, iar când au ajuns la semnificația „casă cu pașiște”, ia cutiile cu material didactic, le așază în jurul „pașiștii” și face „jocul deschiderii florii”. Cere copiilor să ia eșarfa subțire de sub scaun, să o strângă între cei doi pumni și apoi să-i deschidă ușor. Cere apoi copiilor să pună eșarfa sub scaun și să meargă și să pună flori pe pașiște. Profesorul începe să construiască gardul în jurul pașiștii și le cere copiilor să continue construirea gardului, în timp ce el face un caier de lână. Când sarcinile au fost îndeplinite, toți participanții merg la locurile lor. Profesorul adresează mesaje pozitive „a face”, admiră și apreciază pașiștea cu flori, apoi face fântâna, așezând o eșarfă albastră alături de caierul cu lână și cerându-le elevilor de lângă el să orneze cu pietre marginile fântânii.

- Prezentarea povestirii

Profesorul relatează povestea până la momentul în care fata cea frumoasă și harnică, sărind în fântână pentru a găsi lâna, a leșinat. Pune păpușa didactică (fata cea harnică) alături de fântână și apoi continuă povestirea zicând: „Când și-a revenit în simțiri, fata a văzut că se afla în mijlocul unei pajiști frumoase”.

Profesorul se apropie de „pajiște” și, în timpul povestirii, face cuptorul cu pâine și pune un coș cu pâinițe, în locul pomului pune trei mere, iar când povestirea ajunge la cuvintele: „Aceasta este răsplata ta pentru că ai fost atât de harnică”, pune păpușa didactică pe pajiște, aproape de poartă, și o împodobește cu o eșarfă aurie. Continuă apoi povestirea până la sfârșit.

- Completarea imaginii de podea

Profesorul pune materialul didactic în jurul imaginii de podea, invitându-i pe copii să trăiască experiența fetei harnice și să dea viață poveștii: cere fiecărui elev să construiască o poartă în jurul pajiștii și să o decoreze cu flori și ornamente.

- Explicitarea sensului și fixarea acestuia

Profesorul inițiază un joc de interpretare cu scopul de a-i ajuta pe copii să elaboreze sensul cuvintelor, al simbolurilor și al evenimentelor din povestire în funcție de interesele și dispozițiile afective proprii. În acest sens, ar putea să reia elementele esențiale ale poveștii și să accentueze forța evocatoare a imaginilor și a simbolurilor folosind o comunicare vie, concretă, cu o sintaxă simplă și un stil lingvistic apropiat de limbajul oral.

Elevii sunt ajutați să exprime ce reprezintă poarta pentru ei, să găsească modalitățile prin care să-și deschidă sufletul asemenea unei porți și să dea o semnificație elementelor care împodobesc poarta sufletului.

În încheiere, profesorul cere participanților să exprime printr-un cuvânt ceea ce au înțeles sau au trăit în timpul activității, apoi le adresează mesaje pozitiv „a exista”, prin care exprimă bucuria și satisfacția de a fi fost împreună în lumea poveștilor.

Spre o căutare creatoare a sensului

Activitatea educativă Kett „Doamna Holle” i-a ajutat pe copii să participe activ la un proces de comunicare situat pe axa sensului și a semnificației vieții proprii și a celuilalt. Copii au avut posibilitatea să observe cum relatarea din poveste se întâmplă în timp și într-un loc important, sau mai bine zis central, și cum implicarea lor în activitatea-joc este asemenea

unui ecou ce poate face ca inima lor să vibreze și să-i determine să facă parte din joc și să joace jocul. Și dacă limbajul simbolic i-a ajutat la explorarea lumii exterioare, iar cu ajutorul lucrurilor și al acțiunilor au dat glas emoțiilor și semnificațiilor lumii interioare, narațiunea i-a implicat activ nu numai în realizarea imaginii de podea, ci mai ales în pătrunderea semnificației momentelor trăite.

O privire spre viitor

Dacă am defini creativitatea ca o modalitate de a găsi soluții noi problemelor ridicate de acțiunea educativă în contexte și situații diferite, soluții bazate pe o mediere sistematică între observarea componentelor problemei, aportul experienței pedagogice și exigențele specifice ale destinatarilor, am putea întrezări deja beneficiile transferului de cunoștințe pedagogice din spațiul german.

Și în contextul educațional românesc, nevoia fiecărui elev de a-și urma și construi propriul destin (cale) nu ar putea să nu fie caracterizată de conștiința existenței proprii și a faptului de a se simți capabil să contribuie la construirea și realizarea propriei personalități. Aceste două aspecte fundamentale - împlinirea propriului destin și nevoia satisfacerii voinței de sens - ar putea susține eforturile creatoare ale psihopedagogiei locale.

De asemenea, distingându-se ca o pedagogie activă, cu elemente selectate, organizate, codate, comparate, asociate într-un proces analitic, sintetic și diversificat, pe de o parte, dar și ca o pedagogie relațională, ce oferă fiecăruia locul său și privilegiază o bună relație între elevi și profesor, pe de altă parte, pedagogia Kett ar putea oferi un răspuns viabil preocupărilor urgente din educația românească. Interactivitatea alimentată de căutarea sensului ar putea fi șansa oferită activizării relației atât dintre elev și mediul său existențial (interacțiunea externă), cât și dintre elev și mediul său spiritual (interacțiunea internă).

Bibliografie

- Fizzotti, E. (2008). *Introduzione alla psicologia della religione*. Milano: Franco Angeli.
- Frankl, E. V. (2007). *Homo patiens. Soffrire con dignità*. Brescia: Queriniana.
- Frankl, E. V. (2009). *Omul în căutarea sensului vieții*. București: Meteor Press.
- Institut für Kett-Pädagogik. <https://kett-paedagogik.de/> (25.02.2018).
- Kett, F., & Koczy, R. (2009). *Die Religionspädagogische Praxis Ein Weg der Menschenbildung*, München: RPA-Ferlag.

Kett, F. *Stichpunkte dieser Pädagogik*, în: <http://www.franz-kett.de/rpp.html>
(25.02.2018).

Grimm, W. & Grimm J. (2018). *Mama Holle*, în: *Povești pentru copii și părinți*:
<http://www.copiiipovesti.ro/2013/03/mama-holle-poveste-grimm.html>
(25.02.2018).